

УДК 796.011.3+355.5

КИЙКО А. С.,

кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент кафедри олімпійського та професійного спорту
Харківської державної академії фізичної культури;

 <https://orcid.org/000-0002-7978-4244>;

МОРГУНОВ О. А.,

доктор юридичних наук, доцент,
заслужений тренер України, декан факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/000-0003-2259-3620>

ПОКАЗНИКИ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ МВС ПІД ЧАС РОЗРОБКИ АЛГОРИТМУ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Статтю присвячено проблемі вдосконалення спеціальної фізичної підготовки співробітників підрозділів спеціального призначення МВС. Автор оцінює властивості нервової системи співробітників підрозділів особового призначення МВС, як критерії при розробці комплексу спеціальної фізичної підготовки з урахуванням особливостей виконання оперативно-службових та службово-бойових завдань.

Ключові слова: спеціальна фізична підготовка, підрозділи спеціального призначення, темперамент, властивостей нервової системи, лабільність нервової системи, емоційно-вольова сфера.

Вступ.

Умови, в яких співробітники підрозділів спеціального призначення МВС несуть службу, виконують оперативно-службові та службово-бойові завдання, вимагають швидко і чітко діяти, як в стандартних, так і в несподівано виникаючих ситуаціях. Ведучи пошук, переслідування правопорушників, виконуючи його силове затримання, співробітники поліції виконують різні рухові дії, долають природні та штучні перешкоди. Службова діяльність співробітників підрозділів спеціального призначення нерідко проходить в екстремальних ситуаціях на тлі стресових явищ і психологічного напруження, а чинники, пов'язані з негативними емоційними навантаженнями, призводять до погіршення координаційних здібностей, втрати орієнтації в просторі і зниження працездатності. [1].

Відомо, що одним із найбільш складних за комплексом необхідних компетенцій, які повинні мати співробітники підрозділів спеціального призначення МВС, є період виконання службово-бойового завдання, в якому поєднуються високі фізичні і розумові навантаження на тлі великих вольових і емоційних напружень, спрямованих на самостійне вирішення низки практичних завдань [1].

Під час виконання службово-бойового завдання організм бійця зазнає функціональний стрес, що в більшості випадків при відсутності спеціальної попередньої підготовки може призводити до підвищення лабільності нервової системи, особливо емоціональної-вольової сфери [2].

Так як процес підготовки та несення служби ставить перед співробітниками підрозділів спеціального призначення МВС необхідність долати вкрай важкі, а в ряді випадків і позамежні психоемоційні і фізичні навантаження, особливо в період виконання службово-бойового завдання, і враховуючи той факт, що бійці мають сформований психотип особистості, мислення, відчуття і сприйняття і мають високий рівень фізичної підготовленості, для формування комплексу тренувальних вправ, прийомів, методик важливим є дослідження у них типологічних особливостей темпераменту, властивостей нервової системи.

Враховуючи вищезазначене, важливим є розвиток у співробітників підрозділів спеціального призначення МВС під час занять спеціальною фізичною підготовкою толерантності до емоційного стресу, який виникає на фоні функціонального стресу під час виконання службово-бойового завдання.

Тому **метою дослідження** було проаналізувати вихідні показники, що характеризують тип темпераменту та лабільність нервової системи у співробітників підрозділів спеціального призначення МВС, як критерії при розробці комплексу спеціальної фізичної підготовки.

Матеріал і методи дослідження

В дослідженні приймали участь 22 співробітника підрозділів спеціального призначення МВС (чоловіки), віком 25-30 років, які мають досвід виконання оперативно-службових та службово-бойових завдань, високий рівень тактичної та фізичної підготовленості. Співробітники, що приймали участь у дослідженні були рандомізовані за віком, антропометричними показниками та показниками загального здоров'я.

Для реалізації мети дослідження, співробітників підрозділів спеціального призначення МВС було оцінено за показниками типу темпераменту за Г. Айзенком [3,4] та самооцінки сили волі, що визначається за тестом М.М. Обозова [5,6].

Оцінку властивостей нервової системи здійснювали за допомогою теппінг-тесту за Є.П. Ільїним [7,8,9]. Перевагою методики теппінг-тесту Є.П. Ільїна є те, що вона в психомоторній активності відображає насамперед зрушення в нервовій системі суб'єкта, а не в його м'язах. Тобто це різні механізми розвитку втоми, різні види втоми. Отже, ми не можемо робити висновки про силу нервової системи за витривалістю людини в роботі помірної чи великої інтенсивності. На ґрунті якісних критеріїв, які є головними, Є.П. Ільїн поділяє всіх досліджуваних на групи з сильною, середньою, середньо-слабкою і слабкою нервовою системою, саме ці характеристики ми використовували під час оцінки співробітників підрозділів особового призначення МВС.

Була проведена статистична обробка даних, які були внесені в електронні таблиці Excel. Кількісні характеристики показників були оброблені статистично, а саме визначали середні арифметичні значення, похибку середньої. Усі математичні операції і графічні побудови проведені з використанням програмних пакетів «Microsoft Office XP»: «Microsoft XP Home» і «Microsoft Excel XP» на персональному комп'ютері (номери ліцензій: 00049 153 409 442 та 74017 640 0000106 57664 відповідно).

Результати дослідження

При визначенні типу темпераменту, що є важливим показником при підготовці до виконання службово-бойових завдань, коли потрібно мінімізувати вплив суб'єктивних особливостей співробітників підрозділів спеціального призначення МВС, були отримані результати, які представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Переважаючий тип темпераменту у співробітників підрозділів спеціального призначення МВС (чоловіки) за тестом Г. Айзенка, %

Тип темпераменту	Співробітників підрозділів особового призначення МВС, (n=22)
Холерик	3 (13,6%)
Сангвінік	13 (59,1%)
Флегматик	6 (27,3%)
Меланхолік	0

При проведенні аналізу даних таблиці 1 були визначено, що холериками-екстравертами з сильним, але неврівноваженим типом нервової системи, що характеризувало їх як нестабільну збудливу, нестриману, агресивну, імпульсивну, оптимістичну, активну особистість з нестабільними працездатністю та настроєм і схильністю у ситуації стресу до істерико-психопатичних реакцій в досліджуваній групі було 13,6% співробітників підрозділів особового призначення МВС.

В свою чергу, сангвініками-екстравертами з сильним, врівноваженим, рухливим типом нервової системи, що характеризувало їх як стабільну, соціальну, спрямовану до зовнішнього світу, товариську особистість з впевненістю відносно досягнення мети в досліджуваній групі були 59,1% співробітників підрозділів особового призначення МВС.

Флегматиками-інтровертами з сильним, врівноваженим, проте інертним типом нервової системи, що характеризувало їх як стабільну, повільну, спокійну, пасивну, незворушну, обережну, замислену, стриману, надійну, спокійну у взаєминах, здатну витримати тривалі негаразди без зривів здоров'я і настрою особистість досліджуваної групи були 27,3% співробітників. При цьому серед досліджуваних не було визначено темпераменту, який би відповідав характеристиці меланхоліків-інтровертів із слабкою нервовою системою.

Отже можна відзначити, що, в досліджуваній групі співробітників підрозділів спеціального призначення МВС переважає більшість мають тип темпераменту «сангвінік» та «флегматик», які характеризуються сильним, врівноваженим типом нервової системи та здатні витримувати значні фізичні навантаження без зривів здоров'я і настрою. Незначна частина досліджуваних мала тип темпераменту – «холерик».

Враховуючи, що вплинути на тип темпераменту у співробітників підрозділів особового призначення під час підготовки до виконання службово-бойових завдань не є можливим з огляду на вік, попередній досвід та сформовану особистість, важливим є розробка та втілення в систему спеціальної фізичної підготовки тренувальних комплексів та методів, які б розвивали компетенції, які можна отримати при одночасному фізичному та розумовому навантаженні.

При визначенні рівня самооцінки сили волі за тестом М.М. Обозова (таблиця 2) були визначено, що слабку силу волі не мав жоден з співробітників підрозділів особового призначення, які приймали участь у дослідженні, що й є логічним за умов наявності в кожного з них досвіду виконання оперативно-службових та службово-бойових завдань, високий рівень тактичної та фізичної підготовленості.

Таблиця 2

Показник рівня самооцінки сили волі у співробітників підрозділів спеціального призначення МВС за тестом М.М. Обозова, $\bar{x} \pm m$, бали

Рівень самооцінки сили волі	Співробітників підрозділів особового призначення МВС (n=22)		
	Кількість, чол.	Результат, $\bar{x} \pm m$, бали	Відсотки,
від 0 до 12 балів - слабка сила волі	0	0	0
від 13 до 21 балів - сила волі середня	8	19,4±0,8	36,4%
від 22 до 30 балів - велика сила волі	14	27,2±0,9	63,6%

Рівень самооцінки сили волі (суб'єктивний критерій, але інформаційно важливий для побудови тренувального процесу), який визначався як середній, був визначений у 36,4% співробітників $19,4 \pm 0,8$ балів і відповідає верхній межі діапазону значень. Рівень самооцінки сили волі, який визначався як високий (сила волі велика), в був визначений у 63,6% співробітників, $27,2 \pm 0,9$ балів і теж наближався до верхньої межі діапазону.

При визначенні властивостей нервової системи за допомогою теплінг-тесту за Є.П. Ільїним (таблиця 3), підраховувалась кількість точок в кожному квадраті, після чого будували діаграму працездатності для кожного співробітника окремо шляхом відкладання на осі абсцис 5-секундних інтервалів часу, а на осі ординат – кількість точок в кожному квадраті. Важливим моментом при інтерпретації даних було розуміння, що сила нервових процесів є показником працездатності нервових клітин і нервової системи в цілому. Сильна нервова система витримує велике за величиною і тривалістю навантаження, ніж слабка.

Таблиця 3

Показник властивостей нервової системи у співробітників підрозділів спеціального призначення МВС за допомогою теплінг-тесту за Є.П. Ільїним, %

Тип нервової системи	Співробітників підрозділів особового призначення МВС (n=22)
Опуклий тип кривої, сильна нервова система	10 (45,5%)
Рівний тип кривої, нервова система середньої сили	7 (31,8%)
Низхідний тип кривої, слабка нервова система	4 (18,2%)
Проміжний тип кривої, середньо-слабка нервова система	1 (4,5%)
Увігнутий тип кривої, середньо-слабка нервова система	0

Отримані нами дані щодо властивостей нервової системи у всіх досліджуваних визначили неоднорідність, незважаючи на наявність досвіду виконання оперативно-службових та службово-бойових завдань, високий рівень тактичної та фізичної підготовленості. Так, опуклий тип кривої, що характеризує сильну нервову систему, був визначений у 45,5% співробітників, рівний тип – нервова система середньої сили – у 31,8%, і низхідний тип – слабка нервова система – також у 18,2% співробітників.

Враховуючи отримані дані можна відзначити, що вихідні показники типу темпераменту, рівня самооцінки сили волі та властивостей нервової системи у співробітників підрозділів спеціального призначення МВС є різномірними. Це мотивує до пошуку тренувального методу, який би підтримував вже набуті досягнення і розвивав ті, які цього потребують, в рівній пропорції у всіх досліджуваних.

Висновки / Дискусія

Введення під час процесу відбору співробітників підрозділів особового призначення МВС тестування з визначення типу темпераменту, рівня самооцінки сили волі та сили нервової системи є важливим моментом у формуванні складу підрозділу та визначенні алгоритму подальшої підготовки.

Проведене дослідження виявило неоднорідність показників емоційно-вольової сфери співробітників підрозділів спеціального призначення МВС, що негативно впливає на загальний стан підготовленості підрозділу до виконання службово-бойових завдань, які вимагають долати вкрай важкі, а в ряді випадків і поза межі психоемоційні і фізичні навантаження.

Враховуючи той факт, що бійці мають сформований психотип особистості, мислення, відчуття і сприйняття і мають високий рівень фізичної підготовленості, вбачається необхідним пошук алгоритму спеціальної фізичної підготовки для формування необхідних компетенцій, а саме розвиток у співробітників підрозділів спеціального призначення МВС толерантності до емоційного стресу, який виникає на фоні функціонального стресу під час виконання службово-бойового завдання.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що немає конфлікту інтересів, який може сприйматись таким, що завдасть шкоди неупередженості статті.

Джерела фінансування. Ця стаття не отримала фінансової підтримки від державної, громадської або комерційної організації.

Список бібліографічних посилань

1. Кузнецов М. В., Одеров А. М. Кросфіт як вибраний вид рухової активності для формування професійних якостей майбутніх спец призначенців // Актуальні проблеми фізичного виховання : тези доп. XII Міжнар. наук. конф. Херсон, 2017. С. 33.
2. Погребняк Д. В., Галашевський Г. О., Цзе Чжан, Хунфей Сяо, Лінчжи Лі Фізична підготовка військовослужбовців спеціального призначення Збройних Сил Китаю // Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 29–30 листоп. 2017 р.) / за ред. В. І. Свистун, О. В. Петрачкова ; Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняховського. Київ : НУОУ, 2017. С. 121–123.
3. Полтавець А. І., Єфременко А. В., Мулик В. В., Кийко А. С. Оцінка емоційно-вольової сфери при розробці тренувального комплексу для універсальної моделі спортсмена з військово-авіаційного п'ятиборства (ВАП). *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2020. № 6 (80). С. 52–57.
4. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. СПб. : Бахрах-М, 2006. 672 с.
5. Полтавець А. І., Мулик В. В., Кийко А. С. Оцінка емоційно-вольової сфери та реактивної тривожності курсантів в контексті розробки моделі тренувального комплексу для спортсменів з військово-авіаційного п'ятиборства. *Вісник Прикарпатського університету. Фізична культура*. 2020. № 36. С. 108–116.
6. Юнг К. Г. Психологические типы. М. : Академ. проект, 2017. 540 с.
7. Ильин Е. П. Психология спорта. СПб. : Питер, 2019. 352 с.
8. Ильин Е. П. Психология воли. СПб. : Питер, 2009. 368 с.
9. Ильин Е. П., Семенов М. С. Психофизиологические основы физического воспитания и спорта. Ленинград : Ленинград. гос. пед. ин-т им. А. И. Герцена, 1972. 186 с.

Отримано 29.04.2021

